

Пономаренко М. В.,
аспірант, Львівська комерційна академія, м. Львів

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОДУКТУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Анотація. У статті акцентовано увагу на вирішальній ролі страхової галузі у стабілізації національної економіки шляхом захисту майнових інтересів як населення і бізнесу, так і держави у цілому. Здійснено огляд існуючих теоретичних підходів сучасних науковців і норм законодавчих актів до тлумачення поняття “страхування”, на основі якого подане власне визначення. Описано зміст страхової діяльності як об’єкта управління з позиції попроцесного підходу. Досліджено сутнісні характеристики та здійснено систематизацію існуючих визначень категорій “страховий продукт” і “страхова послуга”, що дозволило запропонувати власні їх тлумачення. Розкрито механізм трансформації страхового продукту в страхові послуги.

Ключові слова: страхування, страхова компанія, страховий продукт, страхова послуга.

Ponomarenko M. V.,
Postgraduate, Lviv Academy of Commerce, Lviv

THE INSURANCE SERVICE AS THE RESULT OF THE TRANSFORMATION OF THE INSURANCE COMPANY PRODUCT

Abstract. In this article the attention is concentrated on the determinant role of the insurance field in the stabilization of the national economy by protecting property interests both of population and business as well as the state as a whole. The existing theoretic approaches of the modern scientists and the norms of the legal acts concerning the notion of “insurance” were examined, on the basis of which our own definition was produced. The essence of the insurance activity was defined with consideration of its business processes as a subject of government. The basic characteristics were examined and the systematization of the existing definitions of the categories “the insurance product” and “the insurance service” was made, which allowed to offer their interpretation. The mechanism of the transformation of the insurance product into insurance service was discovered.

Keywords: insurance, insurance company, insurance product, insurance service.

Постановка проблеми. У зв’язку зі складною політичною ситуацією вітчизняна економіка впродовж останніх двох років знаходиться на стадії тяжкої рецесії: відбувається стійке зниження обсягів виробництва основних видів товарів і послуг та ділової активності господарюючих суб’єктів, що супроводжується зменшенням реальних доходів населення, погіршенням умов життя і безробіттям. У 2014 році згідно з даними Держстату ВВП України скоротився на 6,8%, а у 2015 році, за прогнозами Світового банку, зменшиться ще на 7,5% [8]. Зважаючи на це, важливу роль у стабілізації економіки покликаний відіграти розвиток страхової галузі, здатної в умовах значної невизначеності та нестабільності захищати майнові інтереси як населення і бізнесу, так і держави у цілому. Однак у більшості сегментів страхування з початку 2014 року спостерігається планомірне падіння, що за динамікою перегукується з періодом останньої світової фінансової кризи. За цих обставин особливої актуальності набуває дослідження основних категорій страхування у контексті його сутності, що необхідно для ефективного управління страховою діяльністю

зادля досягнення соціальної та економічної результативності функціонування страховиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження теоретичних засад страхування у цілому та страхової діяльності зокрема знайшли відображення у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: В. Д. Базилевич [1], К. Г. Воблий, О. О. Гаманкова [2], З. В. Задорожний [4], М. В. Мних, С. С. Осадець, В. Й. Плиса, В. М. Фурман [16] та ін. Проблематика розмежування та виокремлення характеристик страхового продукту та страхових послуг у системі економіко-правових відносин, що виникають між страховиком та страхувальником, розкрита у працях таких науковців, як: Є. В. Коробейникова [13], В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, В. В. Шахов [17], С. Л. Сухонос [14], О. О. Гаманкова [2], О. В. Набережна, В. Й. Плиса, Т. В. Пшеничнюк [12], Л. М. Садикова [13] та ін.

Однак, незважаючи на вагомий внесок учених у розвиток теорії страхування, невіршеними залишаються проблеми узгодженості понятійно-кате-

горійного апарату в частині визначення сутності та місця основних категорій у системі страхування.

Постановка завдання. У сучасній науковій літературі й на практиці відсутній однозначний підхід до тлумачення дефініцій “страхування”, “страхова послуга”, “страховий продукт”, що призводить до ототожнення окремих понять або ж некоректної підміни однієї категорії іншою і в цілому перешкоджає ефективному управлінню страховими компаніями.

З огляду на це метою дослідження є уточнення категорій “страховий продукт” і “страхова послуга” та їх характеристика у контексті сучасного тлумачення страхування.

Виклад основного матеріалу. Виникнення терміна “страхування” у багатьох слов’янських мовах, у тому числі й в українській, пов’язують зі словом “страх”. Латинське походження терміна “страхування” пов’язується зі сполученням латинських слів “securus” і “sine cura”, що перекладається як “безтурботний”. Таким чином, страхування відображає ідею захисту та безпеки. Однак у наукових колах все ще немає однозначного трактування сутності страхування. Існує безліч поглядів, як подібних за суттю, так і діаметрально протилежних. На сьогодні відомі підходи щодо визначення страхування як: виду діяльності; галузі економіки; економічної категорії, сукупності відносин: суспільно-виробничих, економічних, цивільно-правових, економіко-правових, фінансових, майнових, грошових, соціальних, перерозподільчих – у різній комбінації; системи заходів; форми розподілу ризиків; способу відшкодування збитків; виду безповоротного споживання частини майна; процесу формування цільових грошових фондів і використання ресурсів; стратегічного чинника розвитку фінансово-господарських відносин; необхідного елемента соціально-економічної системи суспільства; найважливішого стабілізатора процесу суспільного відтворення; форми забезпечення господарського життя; форми фінансового посередництва; виду бізнесу; господарської установи; виду фінансових послуг; певної операції; господарського явища, інструмента економічної політики тощо [16, с. 9].

Поряд з тим, на офіційному сайті Лондонського страхового ринку Lloyd’s подане доволі лаконічне визначення страхування – “основний спосіб для юридичних і фізичних осіб зменшити фінансові наслідки настання ризиків” [9]. На наш погляд, у даному визначенні акцентовано увагу лише на практичній стороні відносин, що втілює у собі страхування, тобто з односторонньої позиції вигід та мотивів страхувальників. Варто зазначити, що західні дослідники переважно не виявляють жвавого наукового інтересу до пошуку визначення поняття “страхування”, задовольняючись багаторічним практичним уявленням про страхування як спосіб захисту від ризиків.

Наближені до західних погляди щодо страхування лобіює В. В. Шахов, розглядаючи страхування як “спосіб відшкодування збитків, які зазнала

фізична або юридична особа, шляхом їх розподілу між багатьма особами (страховою сукупністю); відшкодування збитків здійснюється з коштів страхового фонду, що знаходиться у розпорядженні страхової організації (страховика)” [17, с. 14]. У даному випадку страхування також трактується лише як спосіб задоволення інтересів страхувальника, водночас важливість інтересів страховика при цьому ігнорується.

З. В. Задорожний страхування розглядає насамперед як відносини. На його думку, вони мають економічний, цивільний та правовий характер [4, с. 417]. Ми вважаємо: включати до визначення страхових відносин твердження про їх економічний характер не зовсім доречно через неоднозначне смислове забарвлення, що виникає внаслідок використання такого словосполучення. Так, термін “економічний” у широкому сенсі зазвичай використовують для характеристики явищ, пов’язаних із господарською діяльністю, що дещо суперечить природі державного страхування. Також суперечливим є обмеження страхових відносин лише до відносин страховика та страхувальника, оскільки з договору в страховика впливають зобов’язання не лише перед страхувальником, а й перед його власниками та державою.

О. О. Гаманкова стверджує: страхування охоплює сферу фінансових відносин, що виникають між учасниками формування, розподілу та використання цільових грошових фондів, призначених для забезпечення страхового захисту майнових інтересів членів суспільства [2]. Однак вважаємо суперечливою характеристику страхових відносин лише як фінансових. В умовах державної монополії на фінансову справу в радянський період частинами предмета фінансового права вважалися так звані кредитно-розрахункові відносини та подібні їм, зокрема страхові. Відповідно, після роздержавлення фінансової справи відповідні їй галузі зазвичай продовжували розглядатися як частини фінансового права. В той же час класичний підхід до фінансового права передбачає, що воно є відносно самостійною підгалуззю публічного права (характеризується так званим “методом влади-підпорядкування”). Відносини, що виходять за рамки публічного права і регульовані “методом рівності”, повинні розглядатися як частина цивільного, а не фінансового права. Тому вважаємо некоректним віднесення страхових відносин суто до фінансових. Водночас підхід О. О. Гаманкової щодо визначення суб’єктів страхових правовідносин є достатньо повним та вичерпним.

Відповідно до визначення, поданого в Законі України “Про страхування”, “страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів” [11].

Вважаємо наведене визначення таким, що в сучасних умовах найбільш повно з-поміж існуючих відображає природу страхування, але, поряд з тим, на нашу думку, потребує певних уточнень. По-перше, цивільно-правові відносини, що виникають, мають не лише економічний, а й фінансовий характер, а по-друге, у ньому проігноровано суб'єктів цих відносин. Із урахуванням зазначеного, на наш погляд, страхування – це цивільно-правові відносини економічного та фінансового характеру, які виникають між страховиком і страхувальником з приводу захисту майнових інтересів останніх протягом терміну дії страхового договору та у випадках, передбачених чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються за рахунок сплачених страхувальниками страхових платежів і доходів, отриманих страховиками від розміщення коштів цих фондів.

Значимо, що в науковій літературі поняття страхування часто ототожнюють із страховою діяльністю, що ми вважаємо неприпустимим. Так, страхова діяльність у широкому розумінні, як влучно визначено М. О. Мацелик, – це врегульована нормами права господарська діяльність страхової організації, як правило, з метою отримання прибутку, яка здійснюється на підставі ліцензії, виданої уповноваженим державним органом з питань нагляду за страховою діяльністю [7]. Такий підхід носить юридичний відтінок. Так, зміст страхової діяльності пов'язаний із вчиненням правочинів, передбачених спеціальною ліцензією. Це означає, що будь-яка інша господарська діяльність, що здійснюється страховиком для отримання прибутку, але не пов'язана зі страхуванням, не є страховою. Є. М. Забурмеха вважає страхову діяльність видом підприємницької діяльності, спрямованої на формування страхової культури та створення специфічного продукту (страхового продукту) і надання за плату послуг (страхових послуг) з перерозподілу ризику, які здійснюються спеціалізованими компаніями з метою отримання прибутку через максимальне задоволення споживачів [3]. Таке тлумачення, на наш погляд, є цілком обґрунтованим з позиції маркетингу. Ми, своєю чергою, вважаємо, що в загальному розумінні для потреб управління страхову діяльність можна розглядати як діяльність страхових компаній, пов'язану зі створенням страхових продуктів, андеррайтингом (ідентифікація, аналіз та оцінка ризиків, визначення можливості страхування, вибір оптимального страхового покриття, перевірка відповідності ризиків збалансованості страхового портфеля), збутом страхових продуктів, формуванням та розміщенням резервів і врегулюванням збитків.

Для розуміння сутності страхових послуг необхідно з'ясувати їх місце в системі страхування та розмежувати з іншою, на перший погляд, подібною за змістом економічною категорією “страховий продукт”. Зважаючи на те, що первинним, на наш погляд, є страховий продукт, для розуміння його сутності звернемося насамперед до його етимології. Продукт – це предмет, що є матеріальним результатом людської праці, діяльності. У сучасному

Кембриджському онлайн-словнику зазначено, що “продукт – це те, що зроблено для продажу, зазвичай те, що виробляється промисловим способом, або, рідше, те, що вирощується або отримано за допомогою сільського господарства” [5]. Крім того, поняття “продукт” використовують у значенні “результату чогось”. При цьому зазначимо, що більшість страховиків, зокрема і вітчизняних, позиціонують себе у ролі компаній, що пропонують саме страхові продукти, а не послуги, про що свідчить інформація їх офіційних веб-сайтів та зміст рекламних листівок.

С. Л. Сухонос розглядає страховий продукт як продукт страхової діяльності страховика, який характеризується видами й формами страхування, що при купівлі-продажу оформлюється у вигляді страхової угоди та трансформується у страхову послугу [14, с. 572].

О. В. Кнейслер стверджує: це результат діяльності страховика щодо визначення умов і правил страхування за окремими страховими послугами [6, с. 153-154]. О. В. Чернявська та І. В. Фисун зазначають: страховий продукт можна вважати початковим етапом при створенні страхової послуги [15, с. 180].

На наш погляд, страховий продукт – це перелік умов і правил страхування та сукупність споживчих властивостей, здатних задовольнити потребу в страховому захисті, який у процесі реалізації трансформується у страхову послугу. Водночас вважаємо, що виробництво страхового продукту – один із бізнес-процесів страхової діяльності.

С. Л. Сухонос характеризує страхову послугу як дію, процес, у результаті якого не створюється новий матеріально-речовий продукт, а змінюється його якість; надається вона не у вигляді речей, а у формі діяльності [14, с. 570]. Такої ж думки притримується і Т. В. Пшеничнюк [12, с. 144]. На нашу думку, подібне тлумачення не відображає специфіки страхування.

Л. М. Садикова та Є. В. Коробейникова ототожнюють страховий продукт та страхову послугу, стверджуючи, що тільки при настанні страхового випадку страховий продукт трансформується в страхову послугу. Остання може бути для страхувальника потенційною – в момент укладання договору, і реальною – при отриманні страхового відшкодування або забезпечення в результаті настання страхового випадку [13, с. 170].

Вважаємо такий підхід недостатньо коректним, оскільки він передбачає, що у разі ненастання страхового випадку страхувальник нічого не отримує, а послуга залишається потенційною, тобто нена даною. Водночас варто зауважити, що впродовж усієї дії договору страховик несе перед страхувальником зобов'язання відшкодувати збитки у разі настання страхового випадку і, таким чином, на наш погляд, надає страхову послугу. Окрім цього, страховик здійснює і певне коло операцій із залученими коштами. Йдеться про розміщення коштів страхових резервів та представлення їх активами таких категорій, як: банківські вклади (депозити); валютні вкладення згідно з валютою страхування; нерухоме

майно; акції, облигації, іпотечні сертифікати; цінні папери, що емітуються державою і т.д.

Таким чином, на нашу думку, тут розкривається одна з головних особливостей страхової послуги: незважаючи на настання страхового випадку, вона надається впродовж терміну дії страхового договору шляхом надання страхового захисту – за рахунок наявності у страхувальника можливості отримання страхової компенсації незалежно від того, чи скористаються нею. При цьому для страховика поняття страхової послуги значно ширше, ніж для страхувальника, в полі зору якого знаходиться лише зобов'язання страховика здійснити виплату в разі настання страхового випадку, що існує впродовж терміну дії страхового договору.

З огляду на те, що страхова послуга є різновидом фінансової, а також із урахуванням того, що страхова компанія надає страхову послугу, реалізуючи продукт, споживча вартість якого здатна задовольнити потребу в страховому захисті, вважаємо: страхові послуги – це сукупність операцій із грошовими коштами, одержаними страховиком у вигляді страхових премій від страхувальників, для забезпечення страхового захисту останніх та з метою одержання прибутку або збереження реальної вартості активів.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Страхування – одна з пріоритетних галузей національної економіки, основним призначенням якої є захист майнових інтересів як населення і бізнесу, так і держави у цілому. Сутність страхування виражають цивільно-правові відносини між страховиком та страхувальником, що реалізуються шляхом здійснення страхової діяльності, зміст якої передбачається умовами страхової ліцензії.

Задля підвищення ефективності управління виділено основні бізнес-процеси страхової компанії: виробництво страхових продуктів, андерайтинг, збут страхових продуктів, формування та розміщення страхових резервів і врегулювання збитків.

Ефективність функціонування страхових компаній в основному залежить від якості та затребуваності страхових продуктів. Страховий продукт – це перелік умов і правил страхування та сукупність споживчих властивостей, здатних задовольнити потребу в страховому захисті, який у процесі реалізації трансформується у страхову послугу.

У процесі збуту страховий продукт трансформується в страхову послугу, що ми розглядаємо як сукупність операцій із грошовими коштами, одержаними страховиком у вигляді страхових премій від страхувальників, для забезпечення страхового захисту останніх та з метою одержання прибутку або збереження реальної вартості активів.

Подальші дослідження ми плануємо присвятити методиці аналізу страхових послуг та їх впливу на масштабність і безперервність функціонування страхових компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич В. Д. Страхова справа [Текст] : навч. посібник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – [5-те вид.]. – К. : Знання, 2006. – 351 с.
2. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: сутність, тенденції та шляхи розвитку [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.00.08 / О. О. Гаманкова ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К. – 2010. – 33 с.
3. Забурмеха Є. М. Маркетингові підходи до формування категорійного апарату страхового ринку [Текст] / Є. М. Забурмеха // Сталлий розвиток економіки. – 2014. – № 3. – С. 181-189.
4. Задорожний З. В. Сутність та генезис страхування як економічної категорії [Текст] / З. В. Задорожний // Збірник наукових праць; Луцький національний технічний університет. – Вип. 9 (33). – Ч. 1. – Луцьк, 2012. – С. 410-418.
5. Кембриджський онлайн-словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.cambridge.org>.
6. Кнейслер О. В. Ідентифікація перестраховальної послуги у системі страхових відносин [Текст] / О. В. Кнейслер // Фінансовий простір. – 2013. – № 3. – С. 152-155.
7. Мацелик М. О. Фінансове право [Текст] : навч. посібник / М. О. Мацелик, Т. О. Мацелик, В. А. Пригоцький ; [за ред. В. К. Шкарупи]. – К. : Знання, 2011. – 815 с.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Лондонського страхового ринку Lloyd's [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.lloyds.com>.
10. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>.
11. Про страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 7.03.1996 р. №85/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
12. Пшеничнюк Т. В. Теоретичне обґрунтування основних відмінностей страхової послуги від страхового продукту [Текст] / Т. В. Пшеничнюк // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 3. – С. 143-145. – (Серія : Економіка).
13. Садыкова Л. М. Критерии классификации страховых продуктов [Текст] / Л. М. Садыкова, Е. В. Коробейникова // Вестник ОГУ. – 2014. – № 8 (169). – С. 169-174.
14. Сухонос С. Л. Страхова послуга як економічна категорія [Текст] / С. Л. Сухонос // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 568-576.
15. Фисун І. Сутність страхової послуги як товару на страховому ринку [Текст] / І. Фисун, О. Чернявська // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – № 2 (41). – 2010. – С. 178-183.

16. Фурман В. М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.04.01 / В. М. Фурман. – Київ, 2006. – 38 с.

17. Шахов В. В. Страхование [Текст] : учеб. для вузов / В. В. Шахов. – М. : Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. – 436 с.

REFERENCES

1. Bazylevych, V. D. and Bazylevych, K. S. (2006), *Strakhova sprava*, 5nd ed, Znannia, K.

2. Hamankova O. O. (2010), Рынок страховых услуг Украины: сутність, тенденції та шляхи розвитку [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спets. 08.00.08, Kyiv. nats. ekon. un-t im. V. Het'mana, K.

3. Zaburmekha, Ye. M. (2014), “Marketynhovi pidkhody do formuvannia katehorijnoho aparatu strakhovoho rynku”, *Stalyj rozvytok ekonomiky*, № 3.

4. Zadorozhnyj, Z. V. (2012), “Sutnist' ta henezys strakhuvannia iak ekonomichnoi katehorii”, *Zbirnyk naukovykh prats'*, випуск 9 (33), ch. 1.

5. Kembridzhsk'kyj onlajn-slovnyk, available at : <http://dictionary.cambridge.org>.

6. Knejsler, O. V. (2013), “Identifikatsiia perestrakhoval'noi posluhy u systemi strakhovykh vidnosyn”, *Finansovyj prostir*, № 3.

7. Matselyk, M. O. Matselyk, T. O. and Pryhots'kyj, V. A. (2011), *Finansove pravo*, Znannia, K.

8. Ofitsijnyj sajt Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy, available at : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Ofitsijnyj sajt Londons'koho strakhovoho rynku Lloyd's, available at : <https://www.lloyds.com>.

10. Ofitsijnyj sajt Svitovoho banku, available at : <http://www.worldbank.org>.

11. Pro strakhuvannia. Zakon Ukrainy vid 7.03. 1996 r. №85/96-VR, available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

12. Pshenychniuk, T. V. (2014), “Teoretychne obgruntuvannia osnovnykh vidminnostej strakhovoi posluhy vid strakhovoho produktu”, *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu*, vyp. 3.

13. Sadykova, L. M. and Korobejnikova, E. V. (2014), “Kriterii klassifikacii strahovykh produktov”, *Vestnik OGU*, № 8 (169).

14. Sukhonos, S. L. (2011), “Strakhova posluha iak ekonomichna katehoriia”, *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, № 1.

15. Fysun, I. and Cherniavs'ka O. (2010), “Sutnist' strakhovoi posluhy iak tovaru na strakhovomu rynku”, *Naukovyj visnyk Poltav'skoho universytetu spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy*, № 2 (41).

16. Furman, V. M. (2006), *Strakhovyj rynek v Ukraini: problemy stanovlennia ta stratehiia rozvytku* [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спets. 08.04.01, K.

17. Shahov, V. V. (1997), *Strahovanie*, Strahovoj polis, JuNITI, M.